

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 327(73+477)

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО МІЖ УКРАЇНОЮ І США У СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

Седляр Ю.О., Кравченко Н.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Досліджено теоретико-методологічні засади формування і розвитку концепції стратегічного партнерства у міждержавних відносинах України і США. З'ясовано, що у сучасних геополітичних реаліях ведення гібридної війни з Росією українсько-американські відносини виступають важливим чинником підтримки національної безпеки України. Встановлено, що у сучасних міжнародних відносинах стратегічне партнерство із США є фактором забезпечення територіальної цілісності України, інструментом просування її національних інтересів в міжнародних фінансових і безпекових інститутах, механізмом сприяння демократичним і соціально-економічним перетворенням в Україні.

Ключові слова: стратегічне партнерство, українсько-американські відносини, зовнішня політика, міжнародна безпека, геополітика.

Постановка проблеми. Із здобуттям державної незалежності перед Україною постало невідкладне завдання формування національної зовнішньополітичної концепції та її практичної реалізації, встановлення дипломатичних відносин із країнами – членами ООН, розвитку двостороннього і багатостороннього співробітництва з провідними акторами міжнародних відносин. Звичайно, кожна держава, вбудовуючи свої зовнішньополітичні пріоритети, насамперед надає великої уваги країнам-сусідам. До того ж, суверенним державам, що постали на теренах колишнього СРСР, важко було самоствердитись на міжнародній арені в якості повноправних суб'єктів міжнародних відносин без підтримки з боку держав, що відносяться до категорії потенційних стратегічних партнерів та є глобальними лідерами, а не регіональними гравцями (передусім США та провідні країни Західної Європи).

Сучасна незалежна Українська держава багато уваги надає розвитку співробітництва зі світовим співтовариством й процесові вироблення та затвердження власного позитивного іміджу як європейської демократичної й правової держави й передбачуваного партнера у системі дво- та багатосторонніх міжнародних відносин. На першому місці, зрозуміло, виступає розвиток стратегічних міждержавних відносин зі світовими лідерами, передусім Сполученими Штатами Америки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз моделей зовнішньої політики та українсько-американських відносин у цілому посідає вагоме місце у міжнародно-політичній науці як у межах вітчизняної, так і зарубіжної школи. Серед усіх робіт фундаментальністю відрізняються наукові розвідки Зб. Бжезінського, Г. Кіссінджера, В. Головченка, І. Дудко, Є. Камінського, В. Копійки, О. Коппель, Є. Макаренко, М. Мальського, В. Манжолі, Г. Перепелиці, Н. Ржевської, М. Фесенка, В. Шамраєвої. Останніми роками вітчизняна міжнародно-політична школа збагатилася роботами М. Капітоненка, С. Ковальчук, С. Пик тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим незважаючи на численні дослідження присвячені розвитку українсько-американських відносин з моменту здобуття Україною незалежності, проблема виведення міждержавної взаємодії України із США на рівень стратегічного партнерства в умовах конфронтації з Росією залишається не у повній мірі висвітленою.

Мета статті. Ураховуючи здобутки політології міжнародних відносин з окресленої проблематики зосередимось у даній статті на значенні і ролі стратегічного партнерства між Україною і США у сучасних геополітичних реаліях ведення гібридної війни нашої держави з Російською Федерацією.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як розглядати значення й особливості реалізації стратегічного партнерства між Україною та США на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, з'ясуємо, що ж являє собою стратегічне партнерство як інструмент міждержавної взаємодії.

Насамперед, зазначимо, що стратегічне партнерство у відносинах між країнами є особливий тип взаємодії держав-партнерів з реалізації спільних стратегічних інтересів. При цьому стратегічні інтереси мають довготривалий характер і повинні збігатися хоча б в двох сферах, а іноді – переходити з однієї в іншу. Незважаючи на розбіжності підходів щодо визначення стратегічного партнерства, концептуально спільним при цьому є виокремлення таких його основних теоретичних складових: стратегічні інтереси (цілі), що присутні як найменше в двох сферах співробітництва; спільні підходи реалізації стратегічних цілей; взаємне визнання державами стратегічного рівня відносин.

Основними параметрами побудови відносин рівня стратегічного партнерства можна визначити такі:

- 1) Обопільне визнання стратегічного характеру партнерства.
- 2) Наявність спільних стратегічних інтересів і спільних підходів до їх реалізації в двох і більше сферах співробітництва між державами.

Відносини між державами, які є стратегічними партнерами, мають бути рівноправними. Не повинно існувати односторонньої залежності одного партнера від іншого.

Водночас допускається існування взаємозалежності між стратегічними партнерами. Це означає, що потенційна залежність партнера А від партнера Б в одній сфері має компенсуватися залежністю партнера Б від партнера А в іншій сфері, а співробітництво в інших сферах є рівноправним.

Саме тому, реальне стратегічне партнерство повинно містити більше, ніж одну сферу співробітництва. Цими сферами можуть бути економічна (іноді як окремий вид в рамках цієї сфери виділяють енергетичну), політична, військова, гуманітарна, громадянська, екологічна тощо.

3) Довготривалий характер партнерських взаємин, оскільки стратегічне партнерство встановлюється на тривалу перспективу.

4) Наявність механізмів реалізації стратегічного партнерства. Механізмами стратегічного партнерства можуть бути міждержавні комітети (комісії), очолювані лідерами держав або їх урядів. У складі міждержавних органів утворюються двосторонні експертні робочі групи (підкомісії) для підготовки рішень у найбільш важливих сферах відносин стратегічного партнерства.

5) Правове закріплення змісту і механізмів стратегічного партнерства у двосторонніх документах [5].

Тож стратегічне партнерство – це особливий інструмент зовнішньої політики держави, використовуючи який вона узгоджує свої дії на міжнародній арені з іншими державами, причому збіг способів та методів використання цього інструмента, так само, як і збіг стратегічних національних інтересів різних держав у декількох сферах, призводить до виникнення між ними даного виду міждержавного співробітництва.

Із 1991 р. співпраця України зі США стала показовою у процесі розбудови стратегічного партнерства нашої держави з іншими міжнародними акторами. Розвиток українсько-американських міждержавних відносин можна умовно поділити на кілька періодів, що характеризувалися як проривами української дипломатії, її великими здобутками, так і не меншими помилками і втратами. Однак лише після перемоги Революції гідності у 2014 р. українсько-американські відносини за ступенем співробітництва наблизилися до рівня стратегічного партнерства.

Так, в умовах збройної агресії Росії проти України стратегічне партнерство із США стало ресурсом вирішення життєво важливих зовнішньополітичних завдань України із забезпечення її територіальної цілісності, набуття іноземної фінансово-економічної підтримки для результативного здійснення демократичних реформ і реструктуризації економіки, організації адекватного реагування світового співтовариства на присутність російських військ в Донбасі, анексію Криму. Саме тому українсько-американські відносини у сучасних геополітичних реаліях, на нашу думку, набувають значення чинника забезпечення національної безпеки України.

Важливо відзначити, що після перемоги Революції гідності США надали всебічну допомогу Україні. Колишнього президента В. Януковича

було оголошено у міжнародний розшук, його рахунки та рахунки його політичних прибічників було заморожено. Доленосним у контексті підтримки національної безпеки України стало підписання колишнім президентом США Б. Обамою «Акту на підтримку свободи в Україні» [9].

Виходячи із положень документу Сполучени Штати стали розглядати Україну як важливого партнера, якому Вашингтон готовий був надавати підтримку у вирішенні таких стратегічних завдань: відновлення та підтримка територіальної цілісності України; зміцнення економічної та політичної незалежності України, а також її самостійності як демократичної держави із ринковою економікою; досягнення політичної та економічної стабільності; перетворення України у лідера Чорноморського регіону та серед держав ЦСЄ; інтеграція у міжнародні економічні та регіональні політичні організації; ефективне використання стратегічного розташування України як ланцюга для зміцнення торгівлі та стабільності у регіоні [Див.: 8].

В умовах збройної агресії Російської Федерації системна співпраця зі Сполученими Штатами Америки у воєнно-політичній, військово-технічній та військовій сферах є ключовим зовнішнім чинником забезпечення суверенітету й територіальної цілісності Української держави.

Нормативно-правова база, що регламентує конфігурацію співробітництва України та США, протягом тривалого часу не змінювалась й не у повній мірі відповідає як викликам та загрозам сучасної геополітичної ситуації, так і потребам Української держави у протистоянні агресії РФ в Криму та на Донбасі. Закон України «Про основи національної безпеки України» основним напрямом забезпечення безпеки держави визначає «Поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації» [3]. При цьому у статті 8 Воєнної Доктрини України, затвердженої Указом Президента України № 555/2015, від 24.09.2015 року, наголошується: «Зовнішньополітичні умови не сприяють регулюванню збройного конфлікту на Сході України. За таких обставин Україна може розраховувати, насамперед, на власні сили та підтримку США, держав-членів ЄС і НАТО, які вважають, що збереження незалежності та територіальної цілісності України є одним із визначальних факторів забезпечення світової та регіональної стабільності» [6].

Головним міждержавним документом, що регламентує відносини між Україною та Сполученими Штатами Америки у військово-політичній сфері, залишається «Хартія Україна-США про стратегічне партнерство» [7], підписана міністрами закордонних справ обох країн 19 грудня 2008 року у Вашингтоні. У сучасних геополітичних реаліях даний документ є одним із міжнародно-правових чинників, що підтверджує гарантії безпеки Української держави, закріплені у Будапештському меморандумі про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (998-158) від 5 грудня 1994 року. У Хартії визначені зобов'язання США щодо України, серед яких варто зазначити:

1. Підтримка суверенітету, незалежності, територіальної цілісності й непорушності кордонів; сприяння здатності до відповідального самозахисту;

2. Співробітництво з поглиблення інтеграції України до євроатлантичних структур; сприяння збільшенню українських можливостей та посилення України як кандидата на членство в НАТО;

3. Розширення рівня нинішніх програм співробітництва та допомоги з оборонних та безпекових питань з метою подолання загроз глобальному миру та стабільності [7].

З метою сприяння розбудови Збройних Сил України, розширенню участі України у міжнародному військовому співробітництві, а також для обміну досвідом, розвитку військової освіти та підготовки кадрів, 8 грудня 1999 року у Вашингтоні було підписано міжурядову «Угоду щодо реалізації програм та проектів міжнародної допомоги у військовій сфері». (ратифіковано Законом України №2079-III, від 02.11.2000 року). Угода була підписана терміном на 5 років й автоматично пролонгована по сьогодні. Вона регламентує всі види надання урядом США допомоги Україні у військовій сфері (обладнання, майно, послуги, підготовка кадрів), а також всі види допомоги США Збройними Силами України щодо їх участі у програмах з військового навчання. У свою чергу, Україна звільняє всі види допомоги США від усіх платежів та податків, що стягуються на її території. Усі види транспорту, які належать США та використовуються в межах цієї Угоди звільняються від митного огляду в Україні. Цивільний та військовий персонал уряду США, що перебуває на території України у зв'язку з наданням допомоги у військовій сфері, отримує статус, еквівалентний тому, який надається адміністративному та технічному персоналу відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні відносини від 18 квітня 1961 року [8, с. 220–228].

В умовах збройної агресії Росії для Києва особливого звучання набула і взаємодія сторін у галузі політичної підтримки Вашингтоном євроатлантичних устремлінь України. З метою підвищення обороноздатності Збройних Сил України (ЗСУ), наближення їх до стандартів НАТО американські військові здійснюють перепідготовку офіцерів ЗСУ у рамках військових навчань. Так з квітня 2015 р. на Яворівському полігоні розпочато спільні українсько-американські навчання під командуванням десантників 173-ї бригади США у рамках місії «Безстрашний гвардієць». У ході реалізації цієї програми американська сторона планує підготувати приблизно 900 військовослужбовців Національної гвардії, спецпідрозділів та військових частин [8, с. 310]. З травня 2015 р. на військовому полігоні Румунії «Бабадаг», розташованому неподалік від кордону з Україною, розпочато щорічні військові навчання «Платиновий орел» за участі військових підрозділів США та Болгарії. В Естонії наші українські військові вдосконалюють навички нейтралізації літаків супротивника і проводять парні змагання на різних типах бойових машин.

З 8 по 23 вересня 2017 р. на базі аеродрому бригади тактичної авіації імені Петра Франка пройшла перша фаза навчань «Рapid Трайдент – 2017». У навчаннях «Рapid Трайдент – 2017» взяли участь до 2,5 тисяч українських воїнів і військовослужбовців країн-партнерів – Болгарії, Канади, Естонії, Грузії, Литви, Молдови, Норвегії, Польщі, Румунії, Туреччини, Британії та США. У ході навчань американські спеціалісти провели ряд теоретичних та практичних занять з медич-

ної підготовки, зокрема з аеромедичної евакуації та транспортування і десантування вантажів та особового складу, що у цілому сприятиме підвищенню рівня бойового вишколу Повітряних Сил ЗС України та ЗСУ у цілому [2] 12–15 вересня 2017 р. в Україні пройшли командно-штабні військові навчання «Непохитна стійкість-2017», метою яких стало нарощування спроможностей органами військового управління здійснювати управління військами в ході перегрупування, ведення оборонних, стабілізаційних та бойових дій [4].

Практика проведення спільних навчань українських військових з військовослужбовцями США та з інших країн-членів НАТО вийшла на новий рівень у 2018 р. Вже 18 січня 2018 р. Верховна Рада України прийняла закон про військові навчання за участю контингенту з інших держав в Україні та допуск іноземних військових на українську територію, 29 січня документ був підписаний Президентом і з моменту набуття чинності він суттєво покращив умови й можливості проведення спільних військових навчань ЗСУ з військовими з країн-учасниць НАТО [1].

У 2018 році в Україні відбудеться 6 найбільших навчань, які пройдуть спільно з контингентом США та військовими країн-членів НАТО. У навчаннях братимуть участь військові із США, Румунії, Угорщини, Словаччини тощо. Українські військові, у свою чергу, відправляться на навчання в Румунію, Німеччину, Болгарію, Польщу, Литву. Серед найбільших спільних навчань варто назвати українсько-американські навчання «Рapid Трайдент – 2018», українсько-американські навчання «Сі Бриз – 2018», багатонаціональні навчання «Світла Лавина – 2018» [1].

Позитивну роль для розбудови міждержавного стратегічного партнерства між Україною і США відіграє й міжпарламентський українсько-американський діалог. Важливого значення у двосторонніх українсько-американських відносинах має Група сприяння Україні у Конгресі США, до складу якої входять 30 американських законодавців. Натомість, у Верховній Раді України діє Депутатська група з міжпарламентських зв'язків із США. У рамках програми міжпарламентських обмінів відбуваються візити українських законодавців до США під егідою конгресової Комісії сприяння демократії.

Група сприяння Україні у Конгресі США була створена у 2015 р. на чолі із сенатором-республіканцем Р. Портман (Огайо) з метою підтримки українсько-американських відносин, просування інтересів України на міжнародній арені. На сьогодні Група одноставно виступає за розширення фінансово-економічної та військової допомоги Україні, надання нашій державі зброї оборонного характеру [8, с. 308–309].

На високому рівні інтенсивності відбувається гуманітарне та культурне співробітництво між двома народами, у тому числі завдяки присутності в США близько мільйона американських українців. Численні культурні та громадські заходи, гуманітарна допомога, лобіювання інтересів нашої країни в Америці – це далеко не повний перелік сфер і напрямів, в яких сприяння надають українці США: Український Конгресовий Комітет Америки, Українська Федерація Америки, Українсько-американська координативна рада, Фондація «США-Україна», Вашингтонська група,

Асоціація громадян України, Українсько-американська екологічна асоціація, українські товариства інженерів та лікарів Америки, новосторова організація «Четверта хвиля» [8, с. 300–301].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вище наведене, зазначимо, що з 2014 р. після перемоги Революції гідності українсько-американське партнерство наблизилось до рівня стратегічного партнерства. Аналізуючи позицію США, слід відзначити, що Вашингтон зосередився на допомозі Києву у досягненні політичної стабільності, платоспроможності та підтримці реалізації економічних та політичних реформ. США надають Україні підтримку в співпраці із світовими донорами, передусім з МВФ. Важливою складовою українсько-американських відносин стала

й військово-політична співпраця, що відбивається у всебічній підтримці з боку США територіальної цілісності України в умовах російської збройної агресії, наданні фінансової та технічної допомоги українській армії, фінансуванні заходів щодо підвищення рівня забезпечення безпеки та реформування силових структур в Україні, наближення їхнього функціонування до міжнародних стандартів НАТО. На сьогодні у Вашингтоні ґрунтовно переглядається формат взаємин між РФ, на Росію накладені жорсткі санкції. Тож українсько-американське стратегічне партнерство у сучасних міжнародних реаліях має потенціал забезпечити свободу дій в умовах жорсткого тиску з боку Росії, а отже може оцінюватися як чинник підтримки національної безпеки України.

Список літератури:

1. Військові навчання України у 2018 р. Ким тренуватиметься українське військо [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2018/02/04/282882-viyskovi-navchannya-2018-kum-trenuvatymetsya-ukrayinske-viysko>.
2. В Україні почалися навчання НАТО rapid-trident-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/2124249-v-ukrajini-pochalisya-navchannya-nato-rapid-trident-2017-minoboroni.html>.
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
4. Масштабні командно-штабні військові навчання «Непохитна стійкість-2017» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/2130059-v-ukrajini-rozpochalis-masshtabni-komandno-shtabni-viyskovi-navchannya-nepohitna-stiykist-2017.html>.
5. Седляр Ю.О., Кравченко Н.В. Міждержавне співробітництво: концептуальні засади дослідження та підходи до класифікації / Ю.О. Седляр, Н.В. Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7902/Sedlyar%26Kravchenko%20SPACE%203-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
6. Указ Президента України Про рішення РНБО України від 2 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Военної доктрини України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.
7. Хартія Україна-США про стратегічне партнерство 19.12.2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/840_140.
8. Шамраєва В.М. Українсько-американське стратегічне партнерство: концептуальні засади й практична реалізація: монографія / В.М. Шамраєва. – Х.: ТОВ «Оберіг», 2015. – 364 с.
9. President Obama signs Ukraine Freedom Support Act of 2014. 22.12.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tmtindustryinsider.com/2014/12/22president-obama-signs-ukraine-freedom-support-act-of-2014>.

Седляр Ю.А., Кравченко Н.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухолинского

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПАРТНЕРСТВО МЕЖДУ УКРАИНОЙ И США В СОВРЕМЕННОЙ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Аннотация

Исследованы теоретико-методологические основания формирования и развития концепции стратегического партнерства в межгосударственных отношениях Украины и США. Установлено, что в современной геополитической реальности ведения гибридной войны с Россией украинско-американские отношения выступают важным фактором поддержания национальной безопасности Украины. Определено, что в современных международных отношениях стратегическое партнерство с США является фактором обеспечения территориальной целостности Украины, инструментом продвижения ее национальных интересов в международных финансовых организациях, механизмом содействия демократическим и социально-экономическим преобразованиям в Украине.

Ключевые слова: стратегическое партнерство, украинско-американские отношения, внешняя политика, международная безопасность, геополитика.

Sedliar Y.O., Kravchenko N.V.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

STRATEGIC PARTNERSHIP BETWEEN UKRAINE AND THE USA IN CONTEMPORARY GEOPOLITICAL REALITY

Summary

Theoretical and conceptual foundations toward forming and development of strategic partnership in interstate Ukrainian-American relations are researched. It's revealed that in contemporary geopolitical reality of confrontation with Russia interstate Ukrainian-American relations play a role of factor that strengthens Ukraine national security. It is defined that in contemporary international relations strategic partnership with the USA provides territorial integrity of Ukraine, plays a role of instrument of guaranteeing of the Ukrainian national interests and the mechanism that prompts democratic political and economic transformations in Ukraine.

Keywords: strategic partnership, Ukrainian-American relations, foreign policy, international security, geopolitics.